

MARTAS RÖST

Barndom

Hur kan det komma sig att jag har levt nästan 65 år i Sverige och ändå kommer jag mest ihåg vad som hände med mig i Ungern, där jag bara levde i 24 år. Svaret tror jag är att där upplevde jag min barndom och ungdom. Jag drömmer ofta om vad som hände med mig och det är inte alltid som minnena överensstämmer med drömmarna. Drömmar är som de är, de lever sitt eget liv.

Jag var med mamma på torget där det var full kommers. Vi skulle handla för att fylla skafferiet till vintern. En man stod vid ett berg av röda meloner och ropade sjungande ut sina varor. Han skar en stor fyrkantig bit av melonen och sa: »Om den inte är söt behöver ni inte köpa. Fem filler kilot!« På ett annat håll var det några gummor som sålde hemgjord sylt.

Det var så härligt att gå där med mamma på torget. Det doftade av olika frukter och grönsaker. Framför oss låg ett berg av solmogna tomater. Mamma köpte en hel tvättkorg full, plus stora vita paprikor, gula vaxbönor och gurkor. Gurkorna och vaxbönorna skulle läggas i saltlag och paprikorna i ättikslag. Alla möjliga sorters frukter skulle kokas in med sockerlag och aprikoser skulle syltas in. Hösten var underbar med alla grönsaker och all frukt, men det innebar mycket arbete också. Något som jag älskade var valnötterna, som blev färdiga på hösten. När vi handlat färdigt betalade mamma en gubbe med häst och vagn för att köra hem både oss och varorna, då vi hade handlat så mycket att det var omöjligt att bära hem allt.

På våren sådde vi grönsaker och blommor. Vi hade vinbärsbuskar och fruktträd. Sommaren kom tidigt och var alltid het och tryckande. På kvällarna var det mörkt och luften stod stilla, bara syrsorna spela-

de. Jag gick ut på balkongen som alla i huset hade tillgång till och tittade på den mörka himlen med tusentals stjärnor. Jag undrade hur min framtid skulle bli. Skulle jag bo hela mitt liv i Ungern? Jag läste mycket om främmande länder och längtade efter att resa, särskilt till Spanien.

Men det är nog tur att man inte vet något om framtiden. Särskilt så som mitt och mina föräldrars liv skulle gestalta sig.

KATARINAS RÖST

Barndom

Det är vi tre tillsammans. Pappa, mamma och jag – mot världen. Vi har ett vackert prydligt hem på Svartbäcksgatan 98B i Uppsala. En fyrarummare med nybonade golv, nytvättade fönster, vackra pryd-
nadssaker, en blågrå plyschgrupp, ett mahognypiano och en öppen spis som vi aldrig eldar i för det kan bli fläckar – på plyschgruppen. Vår lägenhet är stor och ljus och vi är den första familjen i huset som skaffar television.

»Akta dig, världen där ute är ond«, säger mamma och pappa.
»Här hemma är du trygg, men där ute är det farligt. Du måste vara rädd om dig och vara på din vakt.«

Nej, så säger de inte. Men inuti mig säger deras röster det, när de lyssnar på nyheterna och deras ansikten blir spända och mamas ögon skräckfyllda av något som mannen på radion säger. Stövel-tramp, soldater, invasion. Nyheterna på radion är alltid viktiga och tidningen läses noga. Pappa och mamma diskuterar politik. Världen där ute, som är så farlig, den lockar, samtidigt som den skrämmer mig. Jag tänker att jag vill resa och se, inte gömma mig som mamma. Inte vara rädd som mamma. Inte orolig som pappa. Jag vill våga.

Pappa kammar mattfransarna och njuter när allt är i ordning med skinande blanka golv och inte en dammtuss så långt ögat når. Han hjälper mamma så mycket han kan med tvätt, städ och handling. Hon har ju så ont i ryggen, kan inte bära tunga saker, som tvättkorgen ner till tvättstugan, dammsugaren ur städskåpet och mjölkförpackningarna från affären. Pappa jobbar mycket, även helger ibland. Direktör Erik Söderberg på fabriken är en ensam man och han uppskattar min pappas kunnande och sällskap så mycket att han ofta glömmer bort

att pappa faktiskt har en familj också. Och pappa har svårt att säga nej när direktörn ringer och vill diskutera något problem på kontoret en söndagsförmiddag.

Men när han är hemma spelar de schack, sitter tysta och koncentrerade, men så bryts tystnaden av ett tjut från mamma. Hon vinner nästan alltid, med ett förlösande skratt som följd. Pappa ler och säger: »Jag måste få revansch – ett parti till.« Och mamma bara skrattar så tårarna rinner.

Pappa spelar fiol och mamma sjunger och spelar piano. Ibland dansar vi, hon och jag, som hon gjorde när hon gick i teaterskolan och var barnskådespelerska. Mamma berättar historier. Härliga historier om hur det var före kriget, i Ungern, i moster Serenas trädgård, hemma i Kispest med alla släktingar, som träffades, diskuterade, sjöng och firade judiska helger, alltid tillsammans.

På söndagarna äter vi våffelstrutar med grädde och sylt inne i matsalen med glasdörrarna. Det är nästan lite högtidligt och jag är förväntansfull, för vi ska lyssna på radio. Jag älskar radioprogram, att lyssna och se inne i mitt huvud det som rösten eller rösterna manar fram. Som i en film. Den mjuka söta grädden i munnen. Och vi tre tillsammans.

Pappa ser på mig med sina varma bruna ögon, fulla av kärlek och säger att jag är världens underbaraste flicka. Trots att han är borta mycket så känner jag mig oerhört älskad av honom. Mammans kärlek är mer villkorad. Hon säger att med min vackra röst skulle jag kunna göra succé. Men jag måste vara duktig i skolan.

I skolan känner jag mig helt främmande. Som om jag skulle komma från en annan planet. Jag är klädd i de finaste ullbyxor och dufflar eller små dräkter med vita knappar från Söderbergs konfektionsfabrik i Uppsala där pappa ritar kläder. Jag leker fantasilekar, tycker om klassisk musik och lyssnar på det italienska skönsjungande underbarnet Robertino.

Och så stammar jag. Från första skoldagen. Ingen smygande småtrevlig stamning som »Ka, ka ka katarina«, nej, det är tvärstopp

– och tyst – och min mun förvrids till en grimas. Inuti mig är det en explosion, men orden vägrar komma ut. De tvärvänder innanför mina läppar och vänder tillbaka inåt. Och där står jag stum och tillintetgjord och kan inte säga mitt namn. Men mina klasskompisar vänjer sig snart och ingen retar mig. Jag går ensam med högburet huvud och spänner ögonen i den som verkar flina. Ingen mobbar mig. När jag sjunger är jag fri och vågar allt. Står inför hela skolan på avslutningsdagen och sjunger med klar och säker stämma. Men jag är samtidigt blyg och ensam.

Hemma är livet. Bästa vännen Gunilla, som bor i våningen ovanför, och jag drömmer och fantiserar fram höga berg, öar, hav och slott där det utspelar sig fantastiska och spännande saker. Tillsammans. Hon är lång, smal, blond och tystlåten medan jag är liten, knubbig, brunhårig och pratsam. Men vi gillar båda att leka fantasilekar och att sjunga, så vi passar ihop som hand i handske.

Familjen Måwe blir som en extra familj för mig. Barnen, Leif, Ulf, Gunilla och Caroline blir mina »syskon« och vi umgås mycket. Mamma Margareta är varm, engagerad och generös och blir med åren min mammas bästa svenska väninna. Pappa Carl-Eric är en stor, glad, gemytlig man som älskar att sätta sig vid pianot och sjunga och spela så det dånar i väggar och tak. »Sonjaaaaa«– sjunger han och hoppar på pianostolen så den brakar sönder. Och så sjunger han »Sverige, Sverige« och det låter så vackert och högtidligt. Han uppmuntrar mig och Gunilla att också sjunga. Med Margareta som regissör övar vi in »Värmlänningarna« som vi framför inför jublande publik bestående av våra föräldrar, vänner och släktingar till familjen Måwe. Jag spelar Anna och Gunilla, som är den längre av oss, spelar Erik, med studentmössa på. Jag kan minnas den pirriga men härliga känslan att stå inför en publik.

Det finns hos Måwes också inbundna sångböcker som jag ivrigt bläddrar i för att hitta mina favoriter. »Nu jagar stormen våra år, som skyar över hav, knapp tändes, år, din blida vår, så bleknar glansen av. Din sommarblomstring är sin kos, hav tack för vad du gav, om ock

du endast gav en ros att lägga på en grav.« lyder första strofen i min favoritsång *Psaltare och lyra*, efter en dikt av Erik Axel Karlfeldt. Melodin i moll med refräng som går över i dur, slår an en känsloträng i mig och gör mig alltid sorgsglad när jag sjunger eller hör den. Musiken spelar en viktig roll i livet när Gunilla och jag växer upp, även rent praktiskt. När jag är uppe hos Gunilla och leker och min mamma vill att jag ska komma ner så spelar hon »Kom lilla flicka dansa med mig« och samma sak gör Margareta när Gunilla är nere hos mig. »Å, nej nu har mamma spelat på mig, jag måste gå!« säger vi. Den lilla visan är signalen till att leken är slut.